

զանգ, լափաց, հեռի ի շատախօսութենէ, իսկ ճգնակեաց իբրեւ զի ի հին ճգնաւորացն: Զման ինչ ի վերջոյն լոյսն յարժանաշատ մարդոց լուսն, զմանս եւ ինքնին տեսի եւ զվորձ ասոր իսկ յաղագս վերջոյն աւրանն եւ հերաց նորին վկայմ, թէ բազումք ասին յինչն, եւ մեծա ջերմութեամբ կամ արբին, կամ խոցոց եւն գիպցոցին, զառողջութիւն ընկալան, որպէս աստ ի Սգանիսլաուք եւ ի Լէօպոլտս արարին, զորոց անուանն աստեն յինչն ոչ իշխեմ:

Հ. Գ. Գ.

ԱՅԳԱՅԻՆ ԹԵՐԹԻՆԻ ԺԱՊԿԻՓՈՒՆԶ

1. Տնարգելիկ լուր մը: — 2. Դպրոցական: — 3. Համարման տունն ի Բաղէշ: — 4. Նստիւստութիւն: — 5. «Մի նոր գիտ»: — 6. Նոր լուսին: — 7. Որքորու ինզոյն մէջ լուսաւորութիւն մը: — 8. Pro domo! — 9. «Սիրական նրբութեւն եւն անգամ չափշփոյ մը...»: — 10. Որքորու ինզոյն լուծում: — 11. «Նոր կարգաւորութիւն նայոց զարդոցն ուսման»: — 12. Պարսից Շաւին քարեարարութիւնը: — 13. «Հայոց մամուլը բուզարիւրում»:

1. ՏԵՐԹԻՆԻ ԼՈՒՐ ԸՆ: «Արձագանդի մէջ (թիւ 63) կը կարդանք: «Մոսկուայից մեզ հեռագրում են, որ այնտեղ ամուսն ձին երկարատեան հիւանդութիւնեց յետոյ՝ վաճաճուեալ է Լազարեանց ճեմարանի վերաւանձ Գալանի խորհրդական Գեորգ Բանանեանցը:» Այս մեծ հաստատութեան զեկը կը զգուի իւր զեկալարեն, որ այնպէս յարգուած էր ամէն զինք ծանցորդներէն: Հետաքրքրական է իմանալ՝ թէ ո՞վ պիտի նշանակուի վերառեալ: «Մշակի» մէջ (թիւ 66) կայ Պր. Բանանեանցի համառօտ կենսագրութիւնը եւ հետեւեալ նշանաւոր «Առա՛մ եւ. ր. «Առա՛մ են, որ հանգուցեալ իւր կարգաւորութեան երեք քառորդ մասը, այն է մի քանի հարեւր հազար րուբլի, կտակել է Հայոց բարեգործական հիմնադրութիւններին:» — Իրաւունք ունէինք այդ «առա՛մն»ը նորարգելու, վասն զի «Մշակին» (թիւ 73) հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ «Հանգուցեալ Գեորգ Բանանեանի կտակի մասին տարածված լուրերը չեն ճշգրտւ. նա սինքն չէ կտակել Հայոց բարեգործական հիմնադրութիւններին:» — Նոյն լուրերը 75-րդ թիւի մէջ կը կարդանք: «Մեր ստացած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ Լազարեան ճեմարանի վերաւանջի պաշտօնին թեկնածու է նկատվում Մոսկուայի համալսարանի պրոֆէսոր Սեմարով, իսկ տեսչական պաշտօնին թեկնածու՝ Գ. Խալաթեան:» Պր. Բ. Եղիազարեան թեկնածու ալ կը լուսնի:

2. ԴԿՐԵՂՈՒՄ: Դպրոցները սկսան փակուիլ, եւ ահա կը սկսի լրագրութեան մէջ երկուսի ցոյնի մը՝ իրենց ուսումնական արարչներու: Ըստ «Արձագանդի» (թիւ 64), «Թեֆլիսի օրիւ

որդաց առաջին գիմնազիւում» վերջացին Յորդաատան մանկավարժական դասընթացը 51 օրերու, արժանանալով ուսուցչուհու վկայականներին: Այս 51 օրերուցիցից հայ են 14-ը...» Նոյնպէս (ԼՄ) Պետերբուրգի բարձրագոյն դպրոցական հաստատութեանց մէջ՝ այս տարի աւարտած են իրենց ուսմանց ընթացքը, հետեւեալ հայ երիտասարդները: Համալսարան. ա. Խալաթեանական Ֆակուլտետ՝ 3 անձինք: Բ. Մամլեմատիքական ֆ. 1 հոգի. Գ. Բնագիտական ֆ. 1 հոգի: Տեխնոլոգիական միւսարան. ա. Մեքենագիտական բաժին՝ 4 անձինք: Բ. Բիւիական բաժին՝ 2 անձինք: Զեւադուրմէրէ հաղորդչութեանց միւսարան 1 հոգի: Լեւեալի մարգարէութիւնը միւսարան 1 հոգի: Զարտարագիտութեան ճեմարան 1 հոգի: Ուրեմն ունինք 14 նոր համալսարանականներ ալ:

3. ՀԱՄԲՈՐԴԻՆ ԻՆՉ: Ի Բաղէշ: «Բիւզանդիստի» մէջ (թիւ 188) Կ. Ս. Թախմանեան կը նկարագրէ Բաղէշի մէջ՝ Համբարձման տնին առաջին կտարանը՝ «Վիճար», եւ կը յիշատակէ քանի մը երգեր ու «խաղեր» Մտաղի կ'ընենք Պր. Բոգուածագրին այն ճշգրտահայտութեանը, որով առանց փափոխելու գրի առած է ժողովրդական արտաբերութիւնը՝ «Խամբարման, խարս, խարսիկ, խանդ եւն, եւ զարմանալէ կերպով այս գրին նկատմամբ նմանութիւն էր կը տեսնենք Պոլսոյ զաւառականին եւ եւ ի գրին արտաբերութեան փոխանակութեան: Կը յիշէ Պր. Բոգուածագիրը հետեւեալ խաղերը:

«Այ իմ արեւու սալվար, ձորբու Սուրբ Աստուածածին:

Խաւսնիկ, խաւսնէ խան վիճակն ի բարին, իւնանալ կանաչ կանչիցին: Իւնանալ արտեւ վարեցին, Պէտս պեղծ ձիւնք իւնուցին, Բեզ քու սրտի մարդիկ խառնուցին: Ծառ մի կեր Հինտայ քաղաք, Զուգեր արւել քաղաք քաղաք, Սկին ծուղին Լուխտակ ծրաղ: Նստեր եւ բալ՝ վիճակ կ'ենեն, Մէկ Աստուծոյ ոխի՛ կ'ենեն: Օսկի օրօք: Կ'օրքեն:» եւն:

4. ՆԱԽԵՐԵՆՈՒՄԻՆ: «Բիւզանդիստի» մէջ (թիւ 189) կը կարդանք: «Ս. Պարտիրոզ Հայոց օրհնութեան կնիքակ զրկեր է Պր. Աւագի Մատուրեանի, որ 12,000 ռուբլ կտակած է Սանասարեան Վարդարանի, իւր առեւտով ունեւր պահուելու համար:» — «Մոսկուայի հայ հրապարակագիր Պ. Զանչեանց, որ Զատիկին 2,000 ֆր. զրկած էր, այս անգամ ալ դարձեալ դեսպանատան միջոցաւ Ս. Պարտիրոզ Հօր զրկած է 4,000 ֆր. ի նպաստ կարօտեաց:» (Բիւզանդիստի, թիւ 197):

5. «ՄԷ ԵՆ ԵՊՈՒՐ»: Բաղուէն «Կար-Դարին» (թիւ 97) գրուած թղթապատկերէն էր կ'իմանայք որ Սեւ քաղաքին մէջ (Բաղու), «Պ. Թախմանի գործարանում» (կայ) մի յալոյղ եւ նորանէ վառարան, որտեղ վառուէին է նոյն մագուղի, սակայն աւելի քիչ քանակութեամբ եւ մեծ տաքութիւն ստացուած, առանց ծուխ եւ մեւ արտադրելու:»

“ԱՐԺԵ ամուսնայ փորձերը իրաւունք տուին Հռչու թեմական գաղղոցի նախկին աշակերտ երեսօտաւոր պարսկահայտու Պր. Սարգիս Պողոս-Բեկեանցին իւր նորագիւտ վարարարի մասին ամուսնամարման բացատրութեամբ եւ պատկերով դիմել Պետերբուրգ առեւտրի գեղարարամիտին արտօնութեան իրաւունք խնդրելու: Եղծողութիւն մը բազմաշարքայ աշխատաստիւն: Հաստատացած ենք, որ Պր. Պողոս-Բեկեանի վաւարարնք մեծ արտօնականութիւն (1) կը ստանայ գործարաններէ մէջ, իսկ նոյն լրագրի 102 թուին մէջ կը գրէ թղթակիցը թէ “գեղարարամիտը որոշել է տալ արտօնագիր”:

6. Նոր լրագրի “Մշակի” մէջ (Թիւ 69) կը կարդանք. “Մեք Հաղորդում են, որ Յուլիսի 1ից Լնդոնում պէտք է հրատարակվի մի նոր հայերէն կրօնամետիկ թերթ “Պար-Վեանք”, անունով, զուտ պատմական եւ գրական բովանդակութեամբ: Նոր թերթի նպատակն է Ժամօթացնել Հայերէն Եւրոպայի մասանոր շարժման եւ քաղաքացիականութեան հետ նոյն իսկ եւրոպացիներէ նշանաւոր յօդուածներէ թարգմանութեամբ: Կատարեալ աղուլութիւն — իսկ մենք եւ յարատեւութիւն — ենք ցանկանում նոր թերթի”:

7. Որքերու խորհրդի մէջ լրագրարարինք մ. Այս ամիս լրագրաց սինակներն գրական են՝ զարմալ լրատ մասին, այս խնդրին, եւ թերեւզէմ խօսուածներու մէջ կրնանք զանազանել — խօսողին ու գործողին: Բայց կ’երեւայ իրաւացի դիտարկութեանց մէջ կան եւ ստույթներ, որոնք բնական է մեծ հարուած կու տան այս կարեւոր խնդրին եւ կը բնացնեն մարդասիրական զգածմանքը: Հասարակութեան է “Բիւզանդիսի” (Թիւ 201) “Թալուսի որդանոցը” անունամբ կեանքային գրական թղթակցութիւն մը, որուն մէջ կը նկարագրուի որբերուն վիճակը, ընդգանած անբաւական ուսումը, շարքայ աշխատութիւնը եւ այլն: Կարելի է որ ստույթութիւն ունենան այս տեղեկութիւնները, բայց կարելի է ընդգտայն որ դժգոհ որբուկի մը պարտքներն ղրան, եւ այն աստեւ մը մայրն այսպիսի թղթակցութիւններ օգտակար չեն ու կը փնտեն, այլ նաեւ ստույթներն արատեն ալ հաջի թէ ապուս մնան: Եւսին ամոնջ “Երաւիւնքին” մէջ “Գանգատներու սկընտուրութիւն” անունամբ լուր մը տուած էինք՝ նշանակելով աղբիւր (“Բիւզանդիսի” Թիւ 145.) եւ քիչ մը վերջը աւելի ընդարձակ լուր մը կարգացիր “Իրաւունքին” մէջ: Անհարկի եւ յաւաքի իւր այսպիսի ամբարձր վարմանց, որոնց զոհ կ’ըլլային անմեղ որբերն, եւ թերեւ շարունակուէր այս յաւաքութիւնը՝ եթէ նոյն իսկ Knaben-Institut հասած նամակ մը չլուսուորէր խնդրել: Նամակագիրն է Պր. Գայայեան, որուն ասուած տեղեկութիւնները կրնան “ապոյց աղբիւր” համարուի: Ահաւասիկ նամակը. “Բիւզանդիսի” մէջ կան իրաւ կէտք ուտ լուր՝ իւր արձանանգը գտած է “Հ. Ամ.”-ի Եւսինի (Թուին) մէջ: Այդ լուրը կը հայի տեղեկ պատասխարած Հայ որբերուն: Լուրին իրաւ մասն այն է՝ որ մեր աղայքը հաս մինչեւ 20 Մայիսի շունին հայերէնի

ուսում, բայց այն զրէն աղին ունին եւ պիտի ունենան. իսկ մնացեալ թէ “պէտք եղած խնամքը չի տրուի իրենց” են: Բացարձակ սխալ է եւ սուտ — Այս 16 աղայքը ձիկ պատասխարած են եւ կը կրթութիւն հաստատութեան մը մէջ ուր՝ վճարուով ուսանելու համար՝ խումբ խումբ պատաններ եւ երիտասարդներ կու գան Գերմանիոյ զանազան կողմերէն, Զուլցերիայէն, Գաղղիայէն, Անգղիայէն, Ռուսաստան ալ ունի իւր մասագարի ներկայացուցիչները եւս: Թիւ աշակերտաց առաւել քան 170, հաստատուող՝ 10, աստիճան հաստատութեան՝ Միշնակարգ (Realschule)՝ Մեր հայ աղայք թուով 16, — (կէսը 16—20 տարեկան, կէսը 8, 11, 13—16 տ.) ամէն ինչ ունին առատ եւ մաքուր, եւ տեղի իւր իւր խնամքը արդարեւ արդէն հետ միասին եւ համահասարակ իմ գայուստով բնականաբար աւելի ուրախացան մեր աղայք, եւ հայ լեզուի, աղգ. պատմութեան են, նոր եւ անհրաժեշտ ուսմանց վայելագոյնութեան իսկապէս նախանձելի վիճակ, որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ դասանալի լիակատար ապաստութիւնը — Բայց ուսկից ծնու աղգ դժգոհ յաման զընթեր, պիտի ըսուի, զընթ որ դեռ կը յաման իւր անհամայն արձանանգը սփռել ընդհանուր: Գաղէս յաւաք աղց հինգը (16, 15, 13, 11, 8 տարեկան) — որոնց վերջին շարքը իրենց գաւորուն մէջ շատ ետ մնացած — Ս. Գաւորարքէն կը խնդրեն փոխադրուիլ Իտալիոյ ուր (շէ վենետիկ) հայ գաւորարքին գտնել երազան են: Ահա իրենց այս խնդրագիրը տեղի առած է այլ ընդ այլ զընթերուն, որոնք օտարաց (յաւել, Գերմանաց) աղղին քիչ համակարանը մեր աղղին ուսմանցիւ մայրն կը ծառայեն — Բուլգարիոյ մէջ հրատարակուող “Իրաւունք” անուն թերթը վերջին, իւր 33րդ թուին մէջ գետեզած եր մի յոյժ անձանին նամակ, որպէս թէ տեղեկ գրական: Բայց մեր աղց ալ մին՝ յանձն շատաւ այդ՝ յոտից ցլուկն ստալոգ եւ շարամիտ նամակին հեղինակն ըլլալու: Այդ նամակին առաւել ու ետեւ Պր. Խմբագիրը՝ վարձելով յաւեւ րոպէական զգաւմանց թափէ մը, հայհոյութեան հաստատուող յայտին նախառնիք տեղացուցի մը գերմանացաց բարեւ գործութեան եւ յանուանէ Գոլոտ. Լեպորտանի նախառն (փոյթ չէ թէ Գոլոտ. Լեպորտանը այս 16 հայ աղց հետ ու եւ գործ շունին): Մեր աղցը այդ գրութեան վրայ շատ զարդացան եւ կէտ առ կէտ հեղքեցին զայն, ու իրենց հեղքեցուցիւր ստալագրիկ գաւառակցել ալ են: Մօտեւ 1665 հինգը՝ Վ. Պողոսի պիտի արձանագրուին, եւ անոնց տեղ պիտի ընդունուին աւելի յաւաքաց աղցը, որոնք հաս պիտի գտնուին յաւաքային Սեպտ. Թիւ Երկնիւններէն մին (16 տ.) Երաւուր վանքը պիտի գնայ կրօնաւոր ըլլալու . . . Երկրորդը իւր առաջի արհեստը շարունակելու ցանկութիւն եւ յարմարութիւն ունի: Մնացեալ երեքը (13, 11, 8 տ.)՝ թերեւս աւելի փայլուն ապագայի մը անձներ ցուցնել պիտի . . . Եւսին հայկալ եւք նամակագիրն բացատրութեանը, բայց “Բիւզանդիսի” եւ “Իրաւունք” հարկաւ չեն կրնար մեղադրուիլ, վասն զի նամակը հնարուած չէ, այլ իրաւ

կանոնադր արուած է, եւ ի ժամանակին «Զ. Աժ. ստեղծել» ալ ընդունեցաւ այսպիսի նամակ մը, թէպէտ համեմատաբար շատ թեթեւ եւ քանգատներ բովանդակող, բայց՝ հարկաւ անշուշտիք թուողց, զոր պէտք էին երկու խմբաբաժիններն ալ ընել. քանի մը դժգոհներ ալ միշտ եւ ամեն տեղ կը գտնուէին. բայց թէ «16 տղայն ալ» կը հեղքեն այս նամակը, այս ալ բնական է... Կը կցենք հոս անքին նամակագրին քանի մը տեղեկութիւնները. «Գիտաւ. լէպիստիս եւ իւր մասնաժողովը դրուած է Գերմանիոյ հիւսիսային կողմը. հարաւայինը բռնած են Գոկտա. լաման եւ իւր մասնաժողովը. Երկուքն ալ բրին ու գեւ կ'ընեն զանազան հրատարակութիւններ ի նպատակ Հայոց, Հանգանակցին մէջ միմեանէ աւելի մօշէլ. Մեր հողին վրայ ունին նպատակ դրած, եւ հայ օրերը պատուապարկն եւ կրթելու գործ, որ օր աւելոր բաւական մեծ համեմատութիւններ աւելու վրայ է. Բուլղարիոյ, Փարս Արփայ եւ Մեծ Հայքի մէջ նպատակ դրածն ի զստ՝ ունին հոգած որոշուողներ ի Վ. Պոլսի, յեգեոսի, յԵւրոպիա եւն. Վերջին Ժողովոյ մը (Յուլ. 1) որոշման համեմատ պիտի ընդարձակուին այս գործունէութեան ջրմանները. Միտոյն հարաւ. Գերմանիոյ մասնաժողովը յանձն առած է բնագործի գետին գնելը հայաշատ կենդանի մը մէջ, եւ անդ հաշտ հայ օրերը պատուապարկն եւ կրթելու նպատակաւ հաստատութիւններ կառուցանել» եւն. — Արեւմտահայաստանի մը դիմած էինք ինդիկները թէ ինչու գերմանացի կաթողիկոսայ ալ եւանգելիս գործունէութիւն մը ցոյց չառնին այս գործին նկատմամբ. պատասխան եղաւ թէ «բողոքական տերութիւնը» աբիլլած է կաթողիկոսներու հրապարակական ժողովքներ եւ դրամաժողով ընել, որով օտարապետներն իրենց լուծան խառնել բողոքական միսիոնարներու դրամին, եւ թէ իրենց կարելին կ'ընեն, ցոյց կու տայ նամակագրին բաժնը՝ հաւաքային Գերմանիայի նկատմամբ, որ ամբողջովին կաթողիկոսայ է...»

8. Pro domo! «Հանդիսի, թղթակցութեանց կողմէն» Գիլբերտի ստորագրութեամբ կարճ պատասխան մը տպուած է այս թիւիս մէջ, որուն նիւթն է «Բիւզանդիոնի» (Թիւ 202) կարճուկ մէջ իրողորթութիւնը. «Հանդիսի» «Կարողութիւնները» բաժնին մէջ (տ. Յունիս, յօդ. է.) տպուած համառօտ ակնարկութեան մը. Բաւական է այս պատասխանը. միայն դիտել կու տանք «Բիւզանդիոնի» որ «Հանդիսը» հոյ գեանաթիւրութիւնն ընտար է գլխաւոր նպատակ, եւ ուրիշ բանի մը սքեռել չէ. Բայց երբեքն այս բանախորթութիւնը՝ «Բիւզանդիոնի» զաղապարներուն ոչ — համահայն կէտեր յերեւան կը հանէ, այս ալ՝ եթէ կըրայ, պարտական է «Բիւզանդիոնի» հոյ բանախորթութեան ուր չալակել, եւ ոչ «Հանդիսի», Թերեւս աւելորդ էր անդադաւանայ այս կէտիս, եթէ «Բիւզանդիոնի» հարցումը՝ մըրած չըլլար, որուն պատասխանը՝ պիշափ պարզ ու յայտնի է, զոր միայն յիշատակել կ'ուզենք. «Միջինդարեան տգիտութիւնը», զորմէ կը խօսի «Հանդիս Անտիոն», միշտ ցորդ մը կողմ արդեօք երեւոյնէլ

տուեր է ամէնէն աւելի «անգոյ աստուծոյն» ներքէ. Պատասխան. միշտ ցորդ երեւոյնէլ տուեր է ոմանց՝ «Բիւզանդիոնի» ակնարկելու ռազմ կողմի. բայց իրականութեան մէջ՝ ոչ թէ մինչեւ ցորդ, այլ պարս հետեւ ալ իրաւունքն ունին եւ դիտի առնել «անգոյ աստուծոյն» իրականութիւնը. «Բիւզանդիոնի» շատ տկար փաստերով դաշտապահն առած իրենց իրաւունքն յատուկ է ոչ այլ եւ ոչ այլ կողմի նայիլ եւ հարցընել համարի տուաւ, եւ ճշմարտին՝ ճշմարտութիւնը համար.

9. «Եւրոպա երկու եւ ին անգամ չափող է...» «Արեւմտահայէի մէջ (Թիւ 73) «Խիկար Աղբար» մը զուարճարանութիւն մը դրած է Յոսիս երկայնութեամբ. Կարգաւոր աստիճան լոյսաւոր զապել անհասարկ է, այնպէս ճիշդ կը կատարէ «Խիկարը» իւր «Խիկարը» գերը. Մեր հասցէին կայ ակնարկութիւն մը, զոր ամբողջապէս յաւաք կը բերենք. «Միջինդարեաններուն բոէ, որ ոչնչով չմիջիթ արեցին այս վերին տարրներու իրենց անվերթար եղալորները, մեղք այդպէս չվարուեցանք իրենց հետ, սակայն թող դիտան որ մեր վնասը իրենց ալ է» Պր. Խիկարը կ'երեւայ Եւրոպայի շափշփած՝ աստիճանի չէ ունեցող «այս վերին տարրները» Միջինդարեանց «իրենց անվերթար եղալորները» միջինդարեան համար ձեռք առած միջնոցները կարգաւոր. հոգ է. «Խիկարի մը խօսքերը» եթէ չընենք աղեղնաբանութեամբ, չի կրնար համեմատուիլ իրազեկներու վիշտութեան հետ, միայն կը բազմանա որ փոխանակ «Եւրոպայի շափշփածներ» կողմէն Պր. Խիկարը վերին երկու տարւան հոյն է օտարաբան լրագրիւններ եւ կը գտնէ «միջինդարեան» համար ձեռք առնուած միջնոցները. եւ այս բաժն են «Միջինդարեանները» վասն զի Պր. Խիկարին օրովելու պէտք չունին թէ «մեր վնասն իրենց ալ է» այս գիտացանք, գիտենք եւ զիտար գիտանանք, Պր. Խիկար... Sapienti sat!

10. Որբերէն ինքրէն լուծած է «Փարոսի» մէջ (Թիւ 16) կը կարգանք. «Հ. Ի օրբերու ինքնաւոր Բանձնաժողովին կողմէ բացուած տարաւոր գրութեան տեղին առաջին Յարկիւքը կը հաւանէ, մինչեւ երկէ իրիկուն (13 Յարկիւք), 3730 զը. եղիպատական ուղ զրամ. Կուրաւոր յանձն առած են ամեն տարի վճարել իրենց ասորագրած գումարները...»

Գործներն եւ լուծումը՝ տարակից չկայ, քանի որ խօսքերու եւ վիճաբանութեանց տեղ՝ գրամն է որ կը — հնչէ.

11. «Եւր իւրեքստուծոյն հոյոյ Գործներէն մօշէն. «Մշակ» (Թիւ 76) էր գրէ. «Էջմիածնից մեղ գրում են. «Այս օրերս էջմիածնի Յիսիկոս ստապաւ ներքին գործերի միջնար Գործակիւնի մը գրութիւն, Յունիսի 12ից, որով յայտնուած է թէ 1897 թ. Յունիսի 2ին, Թագաւոր Կարլոս բարեհաճել է բարձրագոյն հաստատու պետական խորհրդի հետեւեալ որոշումը հայոց եկեղեցական-ծխական գործընդունի, սեմինարիաների եւ Գերագեան ձեմարանի մասին.

1. «Հայոց եկեղեցական-ծխական գործընդունի, որովք մինչեւ այսօր կառավարուած էին

Հայ-լուսաորչական հոգեւորականութեան հետ-
քով, այսուհետեւ պէտք է կառավարելն ժողո-
ւրդական լուսաորչութեան միմիայնութեան հետ-
քով, ընդհանուր հիման վրայ, վերապահելով
Հայ-լուսաորչական հոգեւորականութեան ի-
րաւունքը՝ հսկել մասադ սերնդի կրօնական կրթու-
թեան վրայ այդ գաղտնիքով:

2. Այսուհետեւ աղառն կացութեանը Հայ
կոնստանդնուսները եւ հոգեւոր վարչութիւնները
այդ գաղտնիքի եւ նրանց մէջ դաս տուող ուսու-
ցիչներին ցուցակը կազմելու եւ պահելու պար-
տաւորութիւնն է:

3. Հայոց հոգեւոր սեմինարներին եւ
հոգեւոր ծննդարան մասին գոյութիւն ունեցող
կանոնադրութիւնները պահպանել իրանց առաջ-
նկալ գործութեան մէջ, — Կոնստանդնուս պետք չունի
այս լուրք:

12. Պարոն Էմիլ Բարբեր-Սիւնը: Թե-
հրանիստ առաջնորդ (Թիւ 76) ուղղուած թղթակ-
ցութեանէ մը կ'իմանանք որ արաբերէ գործոց
պաշտօնէին՝ Միւշէրէթ-Դովլէի բարձր հովանաւո-
րութեան տակ՝ կարգադիր մասնախումբ մը թա-
տերական ներկայացում մը կազմակերպել է՝ երե-
սեւ Հայ փառաբաններու ի նպատակ: «Միւշէրէթ-
Դովլէ . . . բարձրանց իւր միմիայնութիւնը շղանից
անմիջապէս մի կոմիտէ կազմել այդ գործը գլուխ
հանելու համար, եւ բացի դրանից մը մասնաւոր
աղերսաբարձ վեհաժողով Եւսիկի ներկայացրեց
այդ ներկայացման ծրագիրը, նրա բարձր նպատակն
ու բարձր նշանակութիւնը, նաեւ ստորագրա-
տետոր, որ պատրաստել էր ինքը՝ արաբերէ գոր-
ծերի միմիայնութիւնը, նա հայացում էր վեհաժողովու. Եւ-
սիկի, որ իւր առաւ նախադրութեամբ համի օրի-
նակ ապա համակրողներին, որպէս զի Հայկական
աղբարանի գաղտնիքները նիւթական ապահովման
լինեն: Զը նայելով որ Եւսիկի վեհաժողովութիւնը
նշանակեալ մը տարեթիւնով օգնուած է այդ գաղտնի-
քներին, բայց եւ այնպէս, այս անգամ էլ ցոյց
տուեց իւր ամենաբարձր ոգործմանութիւնը գէտ ի
հայերը, շնորհելով 259 թուամիս մը դումար
(= 2500 ֆր.), որը եւ իսկապէս օրինակ եղաւ
բոլոր միմիայնութեան եւ բարձրատախանի անձնոց
համար, այնպէս որ 2500 թուամիսից (= 25000 ֆր.)
ուսել նախադրութիւններ եղան յօգուտ գաղտնի-
քներին: . . . Օրինակ հպատակաբարութեան, որ
յայտնաբերեց ցոյց կու տայ թէ երկու ամիս յառաջ
տեղի ունեցած խառնակութիւնները ընդգծել վե-
հապետին կամաց գործուած են:

13. Հայոց մասնաւոր Բարբեր-Սիւնը: Այս
բնաւորով՝ «Մշակի» (Թիւ 77) ուղղուած է նամակ
մը որ կարծիքնապատկան է ինչ «Խաղաղի»,
«Իրաւունք», «Հայրիկ» եւ «Կառավար» լրագիր-
ներուն: Բաւական ուրիշ եւ արգաւաղի գիտաբու-
թիւններ կան այս լրագրաց նկատմամբ. բայց իբր
հրապարակագիր՝ պարտք ունի «Դաւադարագը»
*** նամակագրին՝ «Իրաւունքի» նկատմամբ բռնա-
ներկան վրայ՝ ոչ միայն տարակուսելու, այլ եւ
զանոնք հեղքելու: Թէ «Իրաւունք» պակասու-
թիւններ ունի, մեք ալ կ'ընդունինք, բայց
պէտք է միտ գնել՝ որ պակասութիւններէ աւելի

են — կատարելութիւնները: Որ թերթը չունի
իւր թերթութիւնները: Բայց ուղղաւոր խմբագրա-
կանները՝ իր հակակշիւն լրագրին միւս յօդուած-
ներուն թերթութիւնները: Ժամանակէ մ'ի վեր կը
հետեւինք այս խմբագրականներուն, որ շատ հան-
գարտ լեզուաւ կը գրուին: Կ'երեւայ թէ մէկ կամ
երկու յօդուածով առիթ է տրուած *** նամա-
կագրին՝ «Իրաւունքի» նկատմամբ այսպէս ձախող
դատաստան կազմելու: «Խաղաղի», եւս իրով պէտք
չէ լուսլ «Իրաւունք», ալ արգաւաղութեան հա-
կառուի կը համարինք՝ այս կերպ վարձուները:
«Իրաւունք» որոշ ուղղութիւն չունի կ'աւարտուի.
ուսել շատ որոշ ուղղութիւն որ թեեւ ծրագրին
մէջ յայտարարուած չէ, բայց բոլոր յօդուած-
ներուն մէջն (չէ թղթակցութեանը) ուղղիչ
թելին մը պէս կ'անցնի: Զայս կը գրենք «Խաղ-
աղութիւն մասաց զայնադիւնց» — Իսկ «Հայրիկ»
եւ «Կառավար» թերթներուն մասին կարող չենք
կարծիք յայտնել, քանի որ այս թերթերն տա-
կաւին մեր խմբագրութեան հասած չեն:

ԺԱՅԿԱՐԱՐԱՐ

ՔԱՂԱՔԱՅԱՆ ՏԵՍՈՐԱԲԵՆ

Վիեննա, 24. Յունիս, 1897:

Տաճիկական - Յունական պատե-
րագիր: Ամերիկայի նիւթ մը թէ
առաւելն խօսակցութեանց, թէ նրապա-
րակագիրներու եւ թէ ի Կ. Պոլիս գումա-
րեալ դեսպանաժողովին համար: Այսօր-
ւան նոսագիրը՝ վարդաւան նոսագրով սուտ
կը հրատարակուի. «այո՛, եւ «ոչ, ի շա-
րունակեալ յաշորդութիւն» մը: «Դես-
պանները միաբան կը գործեն, ի վեր-
ջին վանկին կը կցի անմիջապէս «Այս
կամ» այն տէրութեան ներկայացուցիչը
բողոքոց, անհիմաստ խօսքը: Խնդրին
լուծումը պէտք է դեսպանաժողովին մէջ
յայտնուի, այլ Պր. Մուրալիէվի խոր-
հուրդներուն եւ խօսքերուն մէջ: Բաւական
կտրուկ գործունէութեան նշան կու տայ
Պր. Մուրալիէվ իւր կարգադրութիւն-
ներովը, որոնցմէ վերջինը չէ անշուշտ
Պր. Տելիզովի — փոխադրութիւնն ի
Հոռոմ: «Վերջին նոսագիրը կ'աւանտ
թէ սահմաններու որոշման ամենածանր
խնդիրը վերջացած է, եւ Բ. Դուռն ընդ-
ունած է՝ օտար տէրութեանց զինուորա-
կան կցորդներու պատրաստած ծրագիրը:
Եթէ «Ոչ, մը չի յաշորդուի, կրնանք ըսել